

Desenvolupament del servei de préstec en línia de llibres electrònics a les biblioteques públiques de Catalunya i de la Comunitat de Madrid

[\[Versión castellana\]](#)**PILAR DOMÍNGUEZ SÁNCHEZ**

Cap de la Unitat de Coordinació Tècnica
Comunidad de Madrid. Vicepresidencia, Consejería de Cultura y Deporte y Portavocía del Gobierno
Subdirección General de Bibliotecas
encarnacion.dominguez@madrid.org

YOLANDA GUERRERO TORRES

Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura
Direcció General de Cooperació Cultural
Subdirecció General de Biblioteques
yguerrero@gencat.cat

MARÍA JÁUDENES CASAUBÓN

Subdirectora General de Bibliotecas
Comunidad de Madrid. Vicepresidencia, Consejería de Cultura y Deporte y Portavocía del Gobierno
maria.jaudenes@madrid.org

CARME RENEDO I PUIG

Subdirectora General de Bibliotecas
Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura
Direcció General de Cooperació Cultural
carmerenedo@gencat.cat

JOSEP VIVES I GRÀCIA

Cap del Servei de Lectura Pública
Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura
Direcció General de Cooperació Cultural
Subdirecció General de Biblioteques
josepvives@gencat.cat

Opcions

[Imprimir](#)[Recomanar](#)[Citació](#)[Estadístiques](#)[Metadades](#)[Similars](#)

Resum [\[Abstract\]](#) [\[Resumen\]](#)

Objectius. Les subdireccions de biblioteques de Catalunya i de la Comunitat de Madrid han volgut explorar les possibilitats dels nous suports de lectura digital per donar resposta a les necessitats ciutadanes en aquest sentit i també, al mateix temps, afavorir la introducció d'aquestes tecnologies entre el públic. També es proposava esperonar la indústria editorial per tenir ben present el mercat bibliotecari.

Metodologia. A partir d'un pla pilot d'introducció i préstec de lectors (*e-readers*) amb obres incorporades (*e-books* o *llibres electrònics*); i a partir també dels resultats de les enquestes de seguiment i avaluació del pla pilot, i de l'estudi de la praxi a nivell internacional, s'ha treballat, de forma cooperativa en el disseny d'un entorn. Aquest entorn s'havia de configurar com a model apte per donar resposta a les biblioteques públiques, a la indústria editorial i sobretot, a les necessitats dels usuaris de les biblioteques públiques de les dues comunitats.

Resultats. S'inaugura un nou servei de préstec de llibres electrònic amb la creació d'una plataforma, comercialment neutra, on es pot accedir directament o des dels respectius catàlegs col·lectius. De

l'experiència i dels estudis realitzats, se'n dedueix la necessitat d'apostar més pels continguts que per la tecnologia i de ser permeables i flexibles: la plataforma i el model de servei que s'estableix han de ser sensibles i adaptables als nous escenaris que puguin produir-se en terminis mitjos que resulten cada vegada més curts.

1 Introducció

Els darrers anys, des del punt tecnològic, estan resultant molt fecunds. Ningú no dubta actualment que el futur sigui digital i que l'accés als continguts per Internet acabarà substituint molts dels hàbits actuals de consulta d'informació. El futur de les polítiques culturals passa també per digitalitzar l'accés a la cultura (Bustamante, 2010)

A més, estem assistint al desenvolupament d'una diversitat de nous dispositius de lectura que tenen en comú, la possibilitat de connexió a Internet. Fins fa poc l'ordinador personal era el rei absolut per navegar per Internet; en poc temps, però, han aparegut nous dispositius amb capacitat de connectivitat: el portàtil en la seva versió *netbook*, les PDA, els telèfons mòbils i recentment, les anomenades tauletes (*tablets*). A més, consoles com la Wii, la Nintendo DS o els televisors ja compten amb models connectables a Internet.

El comú denominador d'aquests aparells és la seva capacitat de connexió a Internet i del que s'ha anomenat la seva *mobilitat*. Si una cosa ha quedat clara en l'últim Mobile World Congress de Barcelona és que tots aquests nous aparells s'han de poder connectar a Internet i a més, des del lloc que vulgui l'usuari de manera que pugui tenir accés permanent a les seves dades i aplicacions en qualsevol moment i amb el dispositiu de la seva elecció, que ja no tindrà perquè ser un ordinador.

En aquest entorn accelerat ha aparegut un nou dispositiu, l'*e-reader*, l'aparell segurament més *senzill* de tots si ens atenim a les seves prestacions però que ha estat especialment creat per a llegir amb comoditat documents textuais en suport electrònic. La lectura de documents electrònics no és ni de bon tros una novetat: amb qualsevol dels dispositius anteriorment existents érem capaços de llegir documents en format .doc, .pdf, etc. El lector de llibres electrònics, però, s'ha creat especialment per reproduir l'entorn de lectura del llibre imprès a partir de l'anomenada *tinta electrònica* o *e-ink*. La pantalla no emet llum (a diferència de les pantalles dels ordinadors, telèfons mòbils, etc.). Teòricament no fatiga la vista en tenir-la fixada durant molt de temps, tal i com requereix la lectura continuada d'un document extens (Espejo, 2009). A més, i això resulta molt útil per als usuaris, permet ampliar o disminuir la mida de la lletra del text a gust del lector. No és una tecnologia recent, en realitat s'inventa al Medialab del MIT el 1997 (JM, 2009) i el 1999 apareixen els primers dispositius (tot i que encara amb pantalla de cristall líquid) (Arbizu; Urkia, 2010).

Els actuals *e-readers* es troben en una fase de desenvolupament molt incipient. Bàsicament, serveixen per llegir documents electrònics. Amb tot, alguns models ofereixen algunes prestacions avançades com la possibilitat de fer cerques per paraules dins el text, fer anotacions, marcar l'última pàgina llegida, escoltar música o funcions d'audiollibre.

En aquest article s'analitzaran algunes experiències en relació a la introducció d'aquests nous aparells en biblioteques públiques de Catalunya i la Comunitat de Madrid i es proposaran una sèrie de valoracions que podrien ser la base d'una futura estratègia del llibre electrònic en les nostres comunitats.

2 Dispositius i llibres electrònics (*e-readers* i *e-books*) en biblioteques públiques

És ja una obvietat dir que l'entorn tecnològic condiona la prestació dels serveis en les institucions bibliotecàries, siguin del tipus que siguin. Primer va ser Internet qui va comportar importants canvis en els serveis, les col·leccions i fins i tot en l'arquitectura física de les biblioteques. Ens trobem encara en plena fase de desenvolupament i actualment no podem ni albirar si estem arribant a una fase d'estabilització o al contrari, si ens mantindrem en un procés continuat de canvi.

Les biblioteques s'han anat adaptant a les noves formes de prestar els seus serveis, creant biblioteques digitals, facilitant connectivitat als seus usuaris o virtualitzant els seus serveis. Ens trobem ara, a més, en la tessitura de donar resposta a les necessitats d'usuaris que ja no només

accedeixen a Internet a través d'un ordinador, sinó a una multitud d'usuaris cada vegada més "armats" amb tecnologia i amb una tecnologia que resulta cada vegada més diversa. Els nostres catàlegs ja són web però ara, a més, necessitem que siguin accessibles des de múltiples models de telèfons, PDA i últimament tauletes, dispositius que moltes vegades són incompatibles tecnològicament com a resultat de guerres comercials entre fabricants per la posició dominant en el mercat.

A tot això s'hi sumen ara els usuaris que ja no només necessiten accedir a col·leccions digitals sinó que volen "endur-se-les" per llegir-les en el dispositiu de la seva elecció, en línia o no.

No passa setmana sense veure notícies relacionades amb el llibre electrònic als mitjans de comunicació. Fins i tot, en alguns casos, les informacions són contradictòries. Mentre que alguns titulars destaquen el creixement anual en la producció editorial i en l'adquisició de lectors, en d'altres l'èmfasi es posa en el fet que encara hi ha molt camí per córrer per arribar al ple desenvolupament del sector del llibre electrònic a Espanya.

En qualsevol cas, podem intentar fer-nos una idea de l'estat de la qüestió a partir de les estadístiques i estudis publicats. Les últimes dades del Ministeri de Cultura (*Datos globales de la edición...*, 2011b) indiquen que l'edició electrònica va augmentar, el 2010, un 64,7 % en relació a 2009 i suposaria ja un 15,4 % de la producció editorial total. Aquesta dada no vol pas dir que aquesta sigui la xifra de mercat, és a dir, que el 15 % dels llibres que es venen actualment a Espanya siguin digitals. El mercat més desenvolupat en aquest sentit és el dels Estats Units d'Amèrica i allà la venda de llibres electrònics va representar, el 2010, el 9 % del total de les vendes (enfront del 3 % de 2009). (Rodríguez, 2011).

Una xifra difícil d'obtenir és la de dispositius *e-readers* disponibles a Espanya. No hi ha una estadística oficial per la qual cal recórrer a la consulta de fonts diverses. A la vista de les xifres consultades podríem fixar el parc d'*e-readers* en un mínim de 100.000 unitats durant 2010 (Guerzoni, 2010), encara que càlculs més optimistes amplien la forquilla de 100.000 a 200.000 unitats venudes (Esbook.com, 2010).

Segons l'informe Deloitte, el 2010 "es vendran cinc milions de dispositius electrònics de lectura a tot el món (*e-readers*), i fins a 100 milions de còpies de les versions electròniques dels llibres electrònics [*e-books*]" a nivell mundial (Ludvig, 2010).

Segurament no podem esperar una presència de l'*e-reader* tan gran com el de les tauletes (iPad, etc.) o d'altres dispositius mòbils però podem donar per fet que l'*e-reader* té un nínxol de mercat entre aquelles persones que tenen l'hàbit freqüent de la lectura i a les que aquest dispositiu els aporta un valor afegit (lectura més agradable que la pantalla normal, facilitat d'emmagatzemar llibres sense problemes de pes ni espai, etc.).

Els dispositius són aquí i una part (encara minoritària) d'usuaris de les biblioteques els tenen. Les previsions ens indiquen que el fenomen anirà creixent. Com en altres casos recents, els avenços tecnològics obliguen els serveis bibliotecaris a pensar com satisfer futures demandes i com incorporar, en la seva cartera de prestacions, noves tecnologies.

2.1 És una novetat el llibre electrònic a la biblioteca?

Sent realistes, la resposta a aquesta pregunta, és no. De fet, el Projecte Gutenberg —creat el 1971 per constituir la primera biblioteca electrònica— és fins i tot anterior a l'existència de l'actual xarxa d'Internet (Álvarez; Vives, 2009).

En l'actualitat les biblioteques, sigui quina sigui la seva tipologia, ja estan oferint col·leccions digitals als seus usuaris. En són un bon exemple les publicacions electròniques que tant la [Comunidad de Madrid](#) com la [Generalitat de Catalunya](#), ofereixen als usuaris dels seus sistemes de lectura pública. Entre aquestes col·leccions trobem bases de dades, enciclopèdies, revistes electròniques, llibres electrònics, etc. És cert, però, que aquestes col·leccions no representen un percentatge massa gran del total de les ofertes documentals respectives que continua sent, majoritàriament, en paper. En biblioteques com les universitàries, la presència de l'accés electrònic ja ha arribat a superar totalment l'accés en paper pel que fa a determinades fonts d'informació, sent el cas més clar el de les revistes científiques. D'altra banda, a les biblioteques nacionals ningú no dubta que la digitalització de les obres patrimonials facilitarà i substituirà en molts casos (per motius de conservació) la consulta en paper i pel que fa a les biblioteques escolars, queda per veure com

avançarà l'anomenada digitalització de les aules encara que en aquestes biblioteques també s'estan duent a terme experiències d'interès.

A més, en l'àmbit de la biblioteca universitària està consolidada ja una oferta editorial i un model de negoci concret i específic. El format electrònic aplicat a les revistes científiques és molt més útil a l'hora de cercar una informació concreta i no suposa cap problema llegir quatre o cinc pàgines directament en la pantalla o, si escau, imprimir-les.

Aquestes facilitats que pot comportar el format electrònic comencen a perdre efecte i es converteixen més aviat en un problema quan parlem de documents extensos i concebuts majoritàriament per a ser llegits de manera seqüencial (el cas paradigmàtic és el de les novel·les). Ningú no s'imagina llegint una novel·la de 200 pàgines en una pantalla d'ordinador o en la d'un mòbil, si més no com a fenomen majoritari. Una altra cosa és que, seguint a McLuhan, el mitjà de la lectura acabi influint en la creació dels originals i que a partir de la introducció d'aquestes noves tecnologies es creïn obres en formats expressament pensats per a ser llegits digitalment. Així, per exemple, la novel·la publicada per lliuraments o en fulletó no va ser sinó una adaptació dels autors del segle XIX a la difusió dels diaris. Aquest fenomen el podem començar a entreveure amb els anomenats *books*, una combinació de llibre i vídeo.

En tot cas, i partint de la situació actual, se'ns presenten una sèrie de característiques concretes que diferencien el grau de desenvolupament de les col·leccions digitals en l'àmbit de la biblioteca pública:

- Fins ara, no es disposava de prou oferta editorial en suport electrònic.
- No es disposa (encara) d'un model de preus adaptat al sector de biblioteca pública.
- Els sistemes de lectura pública són totalment dependents del sector editorial estatal i només poden adquirir a Espanya els documents de major interès (novel·les, obres de referència, etc.) en les llengües oficials d'Espanya. Veurem més endavant que aquest problema és freqüent també en països com Bèlgica, Alemanya o Finlàndia.

Aquesta falta d'oferta i de model no és en absolut imputable al sector editorial espanyol que és, i convé dir-ho, un dels més importants i potents del món. Ras i curt, fins ara no havien existit els tres vèrtexs necessaris del triangle per al desenvolupament d'un mercat: tecnologia (tinta electrònica), oferta editorial i demanda.

Com dèiem, la lectura en paper d'obres textuales extenses presenta una tecnologia (el paper) que encara no ha estat superada. Tal com descriu Térmens (2008) per a les revistes en format electrònic, l'ús dels recursos digitals queda mediatitzat per la interfície de consulta i la seva usabilitat, les pautes de lectura o les preferències personals de l'usuari en relació al paper o al format electrònic.

La nova tecnologia que proposa un dispositiu que pot emular la comoditat de la lectura en paper i que ofereix una via alternativa per a la lectura de les obres de consum majoritari, ha arribat tot just ara.

De fet, molt poc temps després de la proliferació dels dispositius lectors, hem assistit al naixement de les primeres llibreries amb oferta de llibres generals per al gran públic ([Edi.cat](#), [Leqtor](#), [Amabook](#), [Leer-e](#), etc.), a més del naixement de plataformes editorials destinades al sector professional com [Libranda](#).

És just reconèixer que el desenvolupament d'aquests nous serveis comercials ha estat molt ràpid des de la popularització dels *e-reader* i ha superat, amb escreix, la velocitat del mercat de venda de música per Internet.

2.2 Les primeres experiències amb *e-readers* i *e-books* a Catalunya i Madrid

De manera també bastant ràpida, algunes biblioteques espanyoles han començat a oferir un servei de préstec de llibres electrònics als seus usuaris. Aquest servei s'ha generalitzat en moltes biblioteques universitàries espanyoles (Universitat Oberta de Catalunya, Universitat Politècnica de Catalunya, Universitat de Sevilla, Universitat Complutense de Madrid, etc.). El model de servei és semblant arreu: a l'usuari se li presta el dispositiu en el qual s'han incorporat títols facilitats normalment pel mateix venedor de l'aparell. Aquests títols solen correspondre a obres que ja estan en domini públic i que la biblioteca acaba completant amb obres de la seva pròpia universitat. Alternativament, la biblioteca ofereix l'*e-reader* "net" i és l'usuari qui es descarrega de la web de la

biblioteca títols del seu interès, de fons editorials de la pròpia universitat o de domini públic.

Durant l'any 2009 des de les subdireccions generals de biblioteques de la Comunitat de Madrid i de la Generalitat de Catalunya s'ha seguit amb molta atenció l'evolució del mercat dels *e-books*, especialment en allò que fa referència a l'oferta editorial en format electrònic. A finals de 2009, doncs, es té coneixement del naixement de les primeres editorials que editaran obres també en format electrònic. Ja no es tracta d'obres del domini públic sinó d'obres actuals que es publicaran simultàniament en paper i en format electrònic.

En el cas de la Generalitat de Catalunya, es contacta amb els editors dels que se sap que tenen projectes en marxa portals de venda de llibres electrònics ([Edi.cat](#), [Leqtor](#) i [Grup 62](#)). S'estableixen, doncs, aquests primers contactes amb el sector i es planteja l'interès de la Subdirecció General de Biblioteques en introduir una sèrie d'*e-readers* en biblioteques públiques catalanes. A diferència de les proves pilot dutes a terme per altres biblioteques, la intenció era oferir obres d'actualitat, defugint l'oferta exclusivament d'obres del domini públic.

Després de fixar un model de negoci —que s'explicarà en un altre apartat— s'acorda la inclusió d'alguns títols actuals. D'aquesta manera, el març de 2010 s'introdueixen els primers llibres electrònics en 20 biblioteques públiques de Catalunya. Es van distribuir un total de 28 lectors de llibres electrònics que incloïen 249 títols diferents en català, castellà i anglès.

Al mateix temps, la Comunitat de Madrid, a través de la Subdirecció General de Biblioteques, es planteja, a la vista del creixement del mercat del llibre electrònic, la necessitat d'estudiar la possibilitat d'oferir aquestes obres als usuaris de les seves biblioteques públiques.

El primer pas va ser realitzar una anàlisi conjunta dels lectors de llibres electrònics existents en el mercat. Interessava recollir tota la informació i en especial les característiques tècniques dels dispositius lectors més rellevants per poder fer una comparativa i determinar quins serien els més apropiats per al seu ús a les Biblioteques Públiques de la Comunitat de Madrid.

Aquesta anàlisi va incloure també els projectes editorials i la distribució i oferta de continguts digitals.

Es van analitzar l'oferta digital d'aquells moments i els projectes editorials més importants. Destacaven els de l'editorial Leer-e, amb una col·lecció de llibres d'autors rellevants, tant espanyols com hispanoamericans, i editats en format per a *e-book*.

Grup 62 i l'Institut Cambó posaven en format *e-book* un recull d'obres de clàssics greco-romans.

D'altra banda, Leqtor desenvolupava un projecte de producció i distribució de llibres electrònics, i oferia 500 títols, tant en castellà com en català. Aquesta empresa va néixer amb l'ambició de digitalitzar tant l'obra de fons com la més estricta novetat. Els grans grups editorials com Planeta, Santillana, Alfaguara i Random House Mondadori, començaven camí amb una plataforma conjunta de distribució, que es coneixeria amb el nom de Librandia.

També es va analitzar quines plataformes de venda i distribució existien en aquell moment. A Espanya destacava [Todoebook.com](#), pertanyent a [Publidisa](#), empresa espanyola de noves tecnologies al servei del món editorial.

Es va decidir endegar una prova pilot per introduir *e-readers* en una de les biblioteques de la Comunitat de Madrid. Es va triar la nova Biblioteca Pública Luis Rosales del districte de Carabanchel.

Un any després d'aquestes experiències, la introducció de llibres electrònics a les biblioteques públiques espanyoles es generalitza. Així per exemple, a finals de 2010 el Ministeri de Cultura també realitzarà una distribució d'*e-readers* entre 15 biblioteques públiques de titularitat estatal i gestionades pels governs autonòmics. En aquest cas, amb obres en castellà i de domini públic.

2.3 Valoració de les primeres experiències amb *e-readers* i *e-books*

Tant els responsables de la Generalitat de Catalunya com els de la Comunitat de Madrid eren conscients que s'estava assistint a una fase transitòria en el desenvolupament del servei de préstec de llibres electrònics a les biblioteques públiques.

Si es valora l'experiència per l'expectació mediàtica aconseguida i per les valoracions dels usuaris, l'èxit de la introducció dels *e-books* va ser indiscutible. En la majoria de biblioteques, tant en les madrilenyes com en les catalanes, es van formar llargues llistes d'espera per poder rebre un *e-reader* en préstec i l'impacte als mitjans va ser molt superior a l'esperat tenint en compte el d'altres projectes de pressupost força més alt.

En els dos sistemes bibliotecaris ressenyats en aquest article es van realitzar una sèrie d'enquestes de valoració entre els usuaris als quals se'ls prestava l'*e-book*.

El Pla pilot de préstec de llibres electrònics que va dur a terme la Generalitat de Catalunya el 2010, va concloure amb l'anàlisi de l'enquesta feta entre els usuaris que van participar-hi.

Els resultats de l'enquesta, en harmonia amb el perfil de l'usuari adult tipus de la biblioteca, descriu a una dona (74 % el casos), amb estudis universitaris (68 %), i que és treballadora en actiu (77 %). Per a aquest usuari tipus, la prova pilot va representar el primer contacte amb el llibre electrònic en el 97 % dels casos, ja que el 99 % dels enquestats van declarar que en el seu entorn proper, ningú no disposava de lectors de llibre electrònics.

A grans trets, es pot establir que l'aparell els va ser senzill d'utilitzar, i que per al 88 % dels enquestats el grau de satisfacció amb l'experiència va ser correcte, bo o molt bo. Els aspectes ergonòmics també van passar, amb nota, l'examen: les mesures de la pantalla, la navegació, o la inexistència d'un cansament visual prototípic són algunes de les dades que aporta l'enquesta.

La majoria dels enquestats (73 %) no creu que el llibre electrònic acabi desplaçant al llibre en paper. Pràcticament el mateix percentatge declaren que d'existir, utilitzarien els serveis d'una plataforma de descàrrega de llibres electrònics en préstec.

Del resultat de l'experiència hem de ressaltar també el següent:

- Almenys un 40 % dels *e-readers* han patit algun problema tècnic que ha requerit enviar-los de nou al proveïdor per a la seva reparació. Aquesta no és una qüestió fútil perquè no s'havia previst un grau tan alt d'incidències tècniques. Els problemes més habituals van resultar ser els relacionats amb problemes de la bateria/carregador, problemes amb el DRM de les obres que s'havien comprat (alguns usuaris connectaven el dispositiu de lectura al seu ordinador per conèixer què hi havia i són molt pocs els que van manipular el DRM amb el consegüent bloqueig de l'aparell) i fins i tot es van evidenciar problemes amb el botó per passar pàgina perquè es forçava massa.
- Els *e-readers* tenen una capacitat limitada d'emmagatzematge de manera que no es pot pensar que en un futur la biblioteca ofereixi el llibre electrònic precarregat en una targeta DS. També ens sembla insostenible, des del punt de vista de gestió dels recursos humans, l'alternativa que el personal de la biblioteca carregui, a la carta, les obres seleccionades per l'usuari.
- Els avenços tecnològics ens porten a pensar que cap *e-reader* durarà més de 2 o 3 anys, ja sigui per l'esgotament de la capacitat de càrrega de la bateria com perquè es veurà superat ràpidament per nous models.
- A tots els *e-readers* disponibles es fa necessari carregar tantes còpies de les obres com títols es vulguin posar a disposició. O el que és el mateix s'han de comprar X còpies del mateix títol, sent X el nombre de dispositius que tinguem. Encara que es va negociar un model de preus per les obres força rodó (de cada 4 còpies se'n pagava només una) no deixa de ser un sistema poc eficient.
- Es planteja, a més, el problema de l'actualització dels títols, ja que no es pot fer en línia, de manera que seria necessari recuperar els *e-readers* per anar carregant-los amb les obres noves

En definitiva, el servei de llibres electrònics basat en el préstec d'*e-readers* és, al nostre entendre, eficaç però poc eficient i requereix de molts processos manuals que desaconsellen la seva pràctica generalitzada. De fet, des d'un principi es va considerar aquest pas com un primer pas necessari per arribar al que considerem el sistema òptim d'accés als llibres electrònics, que és, naturalment, l'accés en línia i del qual es parla en el següent apartat.

3 De l'e-reader al contingut: la plataforma de préstec

Ja abans d'iniciar la distribució dels *e-readers* entre les biblioteques catalanes i madrilenyes s'era conscient de les limitacions del sistema. Es va considerar que era un pas previ i necessari per posar sobre la taula la necessitat de buscar una solució a l'accés als llibres electrònics. Cal considerar que aquestes experiències eren les primeres que es van desenvolupar en aquests sistemes de lectura pública i que el mercat condicionava enormement les possibilitats de desenvolupament.

Coyle va apuntar ja el 2003 aquesta solució: "an online book sale requires the exchange of a 'token' (credit card number) that can be verified as valid. The book is then transferred to the user's computer with certain protections in place that prevent the user from providing a usable copy to others. Change the credit card number to a library card number, add an expiration date to the protections that exist, and you have the beginnings of a library lending system".

Al mateix temps que es realitzava la primera fase a la Comunitat de Madrid i a Catalunya, s'estudiaven en profunditat els models adoptats per altres sistemes bibliotecaris com els anglosaxons o el francès.

La majoria de proveïdors especialment dedicats al món bibliotecari procedeixen de l'àmbit del document científic i són ben coneguts per tots: [Taylor & Francis](#), [Wiley](#), [Sage](#), [Elsevier](#), etc. com a proveïdors de continguts electrònics a les biblioteques universitàries.

En la mateixa línia però per a biblioteques d'àmbit general, és ja conegut el servei que presten biblioteques dels Estats Units d'Amèrica, Regne Unit i França a partir de plataformes de continguts comercialitzades per [Overdrive](#), [NetLibrary](#) i [Ithèque](#).

Els nostres estudis es van centrar especialment en Overdrive i Ithèque per la seva orientació específica a biblioteca pública i per tenir models plenament desenvolupats en aquesta tipologia bibliotecària, sobretot Overdrive. Aquesta empresa dona servei, principalment, pel seu tipus de fons, a biblioteques anglòfones i el seu punt fort són els llibres electrònics mentre que Ithèque es dirigeix a un mercat francòfon i la seva especialitat és l'àudio.

El model de servei d'Overdrive es basa en proporcionar a la biblioteca tant la plataforma tecnològica que permetrà el préstec dels llibres electrònics com els continguts... S'utilitza una variant tecnològica, fins ara peculiar: l'ús de fitxers *cronodegradables*, això és, que l'usuari pot descarregar al dispositiu (ordinador, *e-reader*, tauleta, etc.) el llibre electrònic per poder llegir-lo fora de la plataforma d'Overdrive (i fora de la biblioteca), sense necessitat de connexió. Al llibre electrònic descarregat s'hi afegeix un DRM (Digital Right Management) que controla el temps màxim de préstec. Una vegada expirat aquest temps, el DRM bloqueja a l'usuari l'accés al fitxer, que haurà de renovar, a la plataforma de la biblioteca, el préstec. D'una banda, es facilita a l'usuari la descàrrega del llibre electrònic (cosa que altres proveïdors tradicionals no permeten i obliguen a l'usuari a llegir el document a la plataforma del proveïdor des d'un dispositiu que emet llum), de l'altra, amb l'aplicació del DRM, es vencen les possibles i lògiques reticències de l'editor a perdre el control dels seus fitxers, ja que el DRM restringeix l'accés al temps estipulat per al préstec i a més, n'impedeix la còpia.

Aquest tipus de plataforma, i és una qualitat a destacar, és totalment compatible amb els sistemes de gestió de la biblioteca: l'usuari no surt mai del catàleg o web de la biblioteca. Fins ara l'usuari era redirigit des del catàleg de la biblioteca a tantes plataformes diferents com proveïdors tenia la biblioteca, obligant a la biblioteca a disposar de metacercadors (que han de ser adquirits i gestionats) per facilitar la localització d'un document entre els diferents proveïdors. Les informacions disponibles ara com ara, permeten avançar que en el futur coexistiran diferents agregadors que representaran fons de diferents editorials. En tot cas, les plataformes de les biblioteques hauran de ser interoperables amb aquests agregadors.

Overdrive i Ithèque arriben a acords amb les editorials que els proporcionen els fons de manera que la biblioteca no ha de negociar, editorial per editorial, els drets de les obres, sinó que l'agregador els proporciona el servei complet (tecnologia i continguts).

Així, en els models estudiats, cada xarxa municipal té el seu propi contracte amb Overdrive amb el conseqüent increment de costos, ja de per si elevats. Ha resultat molt difícil conèixer els preus globals que actualment paguen les biblioteques pels serveis d'Overdrive i poder així fer una translació als nostres sistemes. Amb tot, podem citar com a exemple la quantitat de 10.000 ? anuals que la xarxa de South Dublin Libraries (Byrne, 2010) paga avui dia per donar servei a 8 biblioteques. Hem de recordar aquí que el Sistema de Lectura Pública de Catalunya el componen

actualment més de 355 biblioteques i el de Madrid, 215.

3.1 El desenvolupament d'una plataforma de préstec

A partir d'aquestes informacions i de les possibilitats tecnològiques del moment, la Comunitat de Madrid i la Generalitat de Catalunya es van plantejar la necessitat de disposar d'una plataforma que permetés la descàrrega de documents mitjançant fitxers *cronodegradables*. La primera qüestió fonamental que calia considerar, era que no es disposava (no es disposa) de cap agregador comercial que fes el paper d'Overdrive o d'Ithèque. D'altra banda, tampoc no se'ns escapava que de fet models com el d' Overdrive podien crear una situació de monopoli en la prestació dels serveis, és a dir, una editorial ha d'arribar a acords amb Overdrive o Ithèque per poder vendre continguts a una biblioteca. Seria aquest model convenient en el mercat espanyol?

Hem de recordar que les biblioteques anglosaxones desenvolupen les seves activitats exclusivament a través de xarxes municipals que, com a màxim, estableixen relacions de cooperació voluntària amb altres xarxes i amb poca o nul·la participació dels seus ministeris (de fet, als Estats Units d'Amèrica no existeix cap *Ministeri de Cultura*). En el cas de Catalunya i de la Comunitat de Madrid, les biblioteques parteixen de la seva titularitat municipal i per tant, del seu treball en xarxes municipals, però conformen un sistema coordinat de serveis bibliotecaris on la responsabilitat final de certes competències recau en els governs autonòmics (amb algunes diferències entre Catalunya i Madrid per ser aquesta última, uniprovincial).

D'altra banda, tant la Vicepresidència, Conselleria de Cultura i Esport i Portaveu del Govern de la Comunitat de Madrid com el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya tenen també la missió de donar suport a la indústria editorial dels seus respectius territoris.

La manca d'aquest operador local i la necessitat d'impulsar el mercat editorial del llibre electrònic a les biblioteques amb el requisit de reduir al màxim els costos de desenvolupament, va dur a considerar la possibilitat de separar el servei tecnològic (la plataforma) dels continguts, de manera que la plataforma tecnològica fos propietat del govern autònom mentre que els continguts s'adquirissin directament als agents que en tinguessin els drets (en aquests moments, les editorials). D'aquesta manera, la Generalitat de Catalunya i la Comunitat de Madrid oferirien a les biblioteques públiques del seu territori l'accés gratuït a la plataforma on es podrien emmagatzemar els documents adquirits. Aquest servei s'inscriu dins dels anomenats serveis nacionals o serveis regionals que els dos governs autonòmics presten a les biblioteques públiques del seu territori.

Així no només es facilitava a les biblioteques municipals l'accés a aquest servei sense costos tecnològics afegits si no que els governs autònoms disposarien d'una plataforma comercialment neutra i posada a disposició de qualsevol editorial que volgués comercialitzar els seus llibres entre les biblioteques.

Després d'analitzar les possibilitats del mercat es va escollir el programa Odilotk de l'empresa [Biblio3000](#) amb la finalitat de desenvolupar la plataforma per a ambdós governs. Per la seva part i com a complement, l'empresa desenvolupadora podria igualment oferir l'adquisició de documents electrònics dels que n'adquirís els drets.

3.2 Funcionalitats de la plataforma

La plataforma ofereix una sèrie de funcionalitats que tenen com a denominador comú el disseny senzill i intuïtiu, facilitant l'accés a les funcions habituals i fent que la navegació s'assimili amb rapidesa, simplificant així la cerca, elecció i realització d'un préstec. La plataforma també permet la interacció de l'usuari, oferint la possibilitat de comentar o votar els títols consultats o agafats en préstec. En conjunt, les seves característiques fan que l'usuari no requereixi de formació prèvia.

L'usuari final té a la seva disposició un catàleg que li permet buscar recursos electrònics —llibres, audiollibres, videollibres, àudio— a la secció de novetats, situada de manera destacada en la pàgina d'inici, o bé realitzar una cerca alfabètica avançada fins a localitzar algun document del seu interès i permetent la descàrrega o, en alguns casos, la reproducció del fitxer que conté el recurs.

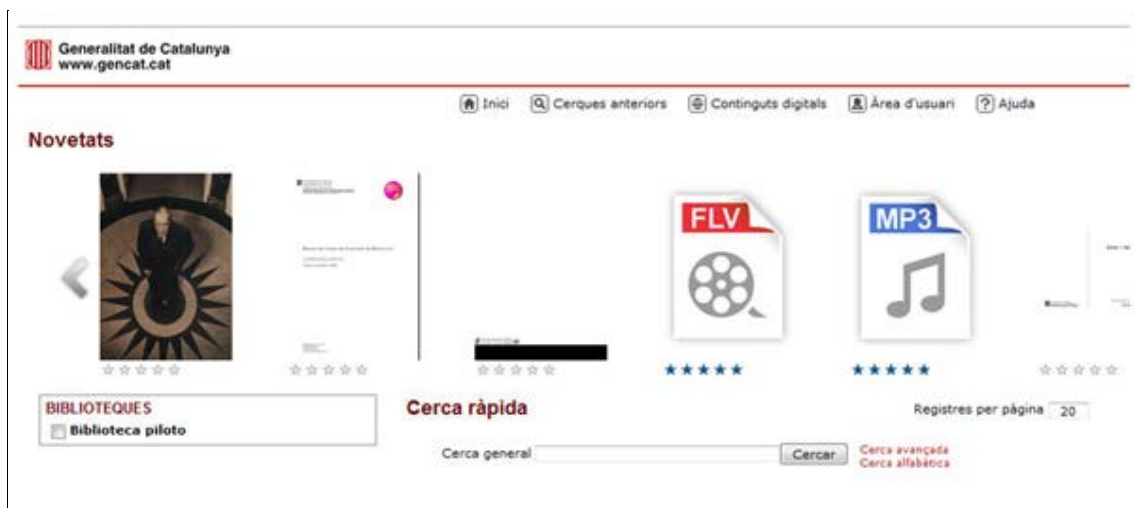

Figura 1. Fragment d'imatge de la pàgina principal del prototip (Generalitat de Catalunya)

Figura 2. Fragment d'imatge de la pantalla de cerca avançada del prototip (Comunitat de Madrid)

La plataforma també emmagatzema les cerques que realitza l'usuari per poder recuperar els recursos obtinguts en un altre moment. Sempre hi ha la possibilitat de refinar la cerca entre els resultats afegint nous criteris. A la seva pàgina d'inici, a part de les novetats, podem consultar els títols més visitats o més prestats, aportant un criteri extra per a la seva elecció.

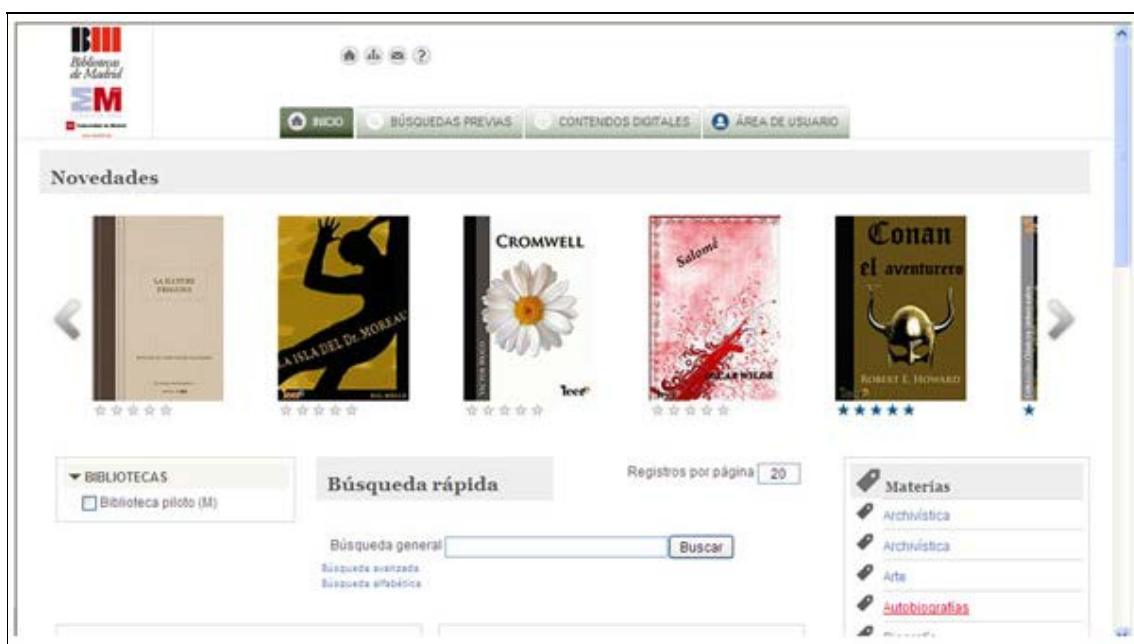

Figura 3. Fragment d'imatge de la pantalla de cerca simple del prototip (Comunitat de Madrid)

Figura 4. Fragment d'imatge de la pàgina principal del prototip (Comunitat de Madrid)

La consulta a la plataforma es pot realitzar des de qualsevol navegador i el préstec es regeix per les polítiques establertes.

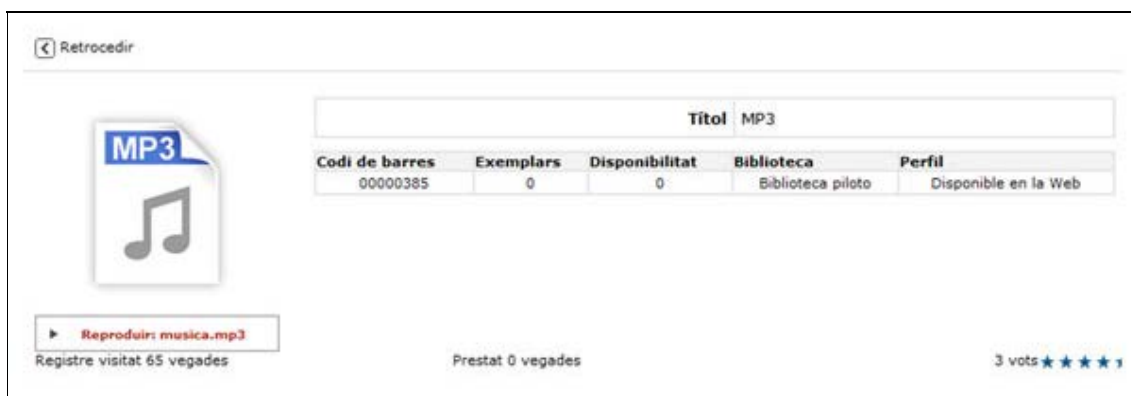

Figura 5. Visualització d'un registre per streaming (Generalitat de Catalunya)

Per poder fer un préstec cal estar autenticat, procés simple per a l'usuari i que equival a obrir un compte de correu electrònic. Una vegada autenticat i seleccionat el títol que es vol obtenir en préstec, automàticament s'obrirà l'Adobe® Digital Edition, que permetrà la lectura del llibre escollit. Per a això, l'usuari ha hagut de instal·lar i autenticar prèviament l'Adobe® Digital Edition.

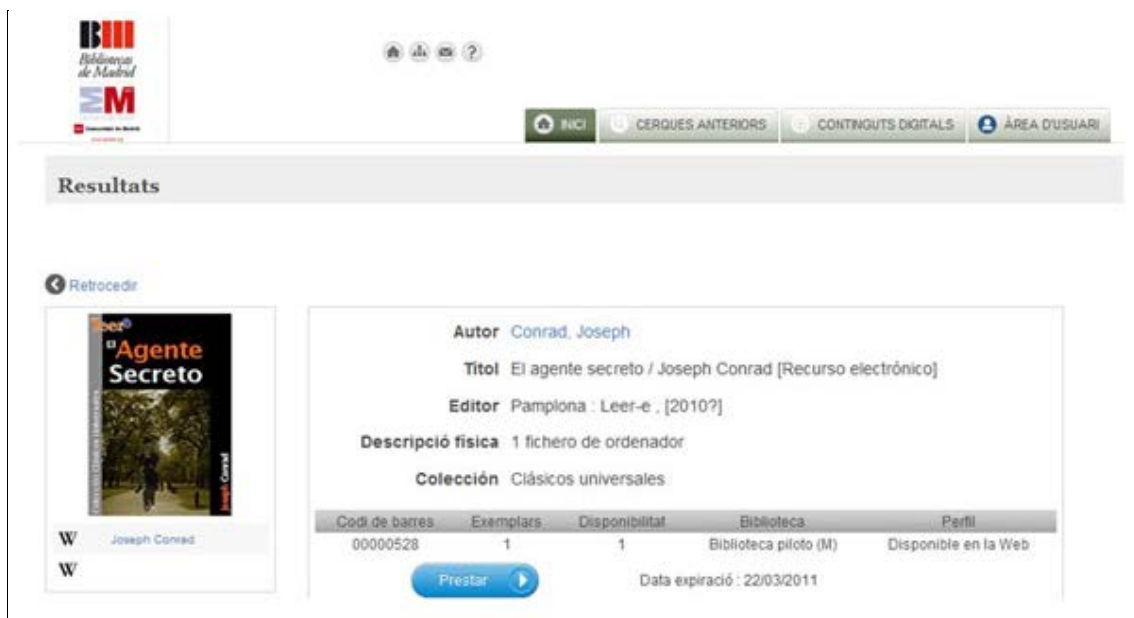

Figura 6. Visualització d'un registre per descarregar (Comunitat de Madrid)

Per traslladar la lectura a l'aparell *e-reader*, l'usuari seleccionarà el títol ja disponible a Adobe® Digital Edition i l'arrossegarà fins a la icona del dispositiu connectat al seu ordinador i detectat per Adobe®. El títol es copiarà al dispositiu i s'establirà la durada del préstec de manera que en exhaurir-se el temps indicat, el títol deixarà d'estar disponible. El programari Adobe® Digital Edition és un client gratuït i lleuger que triga menys d'un minut a ser descarregat i instal·lat amb una connexió de banda ampla.

Com a aplicació garanteix que sempre es disposi de la versió més actualitzada, incloent qualsevol nova millora de funcions i seguretat. La descàrrega de publicacions digitals de biblioteques és molt similar a comprar llibres electrònics en línia.

Els títols obtinguts es poden gestionar i ordenar per títol, autor i editor i es poden visualitzar les seves cobertes. Així, tant des de la plataforma Odilotk com des d'Adobe® Digital Edition, l'usuari podrà comprovar els títols que té en préstec, l'estat en què es troben —actiu/finalitzat— i la data de la devolució. En tot moment podrà efectuar la devolució anticipada dels títols que desitgi.

Figura 7. Pantalla de cerca

Si es donés la circumstància que un recurs tingui tots els seus exemplars prestats, l'usuari podrà fer la reserva des de la mateixa fitxa del recurs a Odilotk, rebent un avís al seu correu electrònic quan el recurs estigui disponible per al préstec. Al seu torn, l'usuari també podrà consultar el seu historial de reserves, o bé eliminar-les.

3.3 Un projecte basat en la cooperació

Com s'ha comentat, era necessari desenvolupar un model per a un servei inexistent i per al que tampoc no existia cap equivalent espanyol d'agregador com Overdrive. Es disposava de la tecnologia, tot i que no desenvolupada a Espanya, i calia localitzar continguts susceptibles de ser-hi incorporats. En la fase de distribució de llibres electrònics, la Comunitat de Madrid i la Generalitat de Catalunya havien mantingut contactes professionals i es va constatar que els dos governs tenien la mateixa visió de cap a on calia evolucionar. Es dona la circumstància que els volums de població dels dos territoris són similars i que les dues comunitats sumen la major proporció de l'edició espanyola.

Es va acordar, doncs, desenvolupar de forma conjunta el projecte, tant en el seu vessant tecnològic com en la cerca de continguts i formalització dels models de negoci. Aquesta col·laboració havia de permetre:

- Aprendre junts el desenvolupament d'una nova tecnologia i fer economia d'escala —aspecte summament important en el context de crisi actual— en controlar les despeses estructurals ja que el desenvolupament es portaria a terme per personal dels dos governs sense necessitat de crear noves estructures.
- Contactar amb les editorials d'interès, tant de Catalunya com de Madrid i cobrir d'aquesta manera la major part del mercat.
- Plantejar el projecte com una iniciativa per a un mercat potencial de gairebé 14.000.000 d'usuaris i en els dos sistemes bibliotecaris més desenvolupats d'Espanya.
- Compartir, si així s'acabés acordant, usuaris i col·leccions obrint la possibilitat de contractacions i adquisicions conjuntes com a manera d'optimitzar els recursos.
- Fomentar la coordinació dels esforços entre sistemes de lectura pública.
- De l'experiència en el desenvolupament del projecte, que es troba en la fase final, només es poden exposar aspectes positius ja que la coincidència en l'anàlisi i proposta de solucions ha estat total.

4 Els models de negoci

No podíem deixar de comentar en aquest treball el resultat dels diferents contactes que s'han tingut i es tenen amb el món editorial. El primer a destacar és que s'ha posat sobre la taula, des d'una part del sector bibliotecari, la necessitat imperiosa de disposar de col·leccions i models de negoci per al llibre electrònic destinat a biblioteques.

S'han tingut contactes amb gremis, grups editorials, editorials independents i agregadors. En alguns casos s'ha constatat que el mercat editorial no havia previst cap solució per a la venda de llibres electrònics a biblioteques de manera que el punt de partida era el model de serveis que presten algunes de les empreses esmentades anteriorment (Overdrive, Ithèque, etc.) (Alonso; Cordón, 2010).

Així, la primera qüestió a considerar era la inexistència d'un model de negoci per a les biblioteques. En algunes converses es va arribar a afirmar que en aquest moment del desenvolupament del mercat, el sector de les biblioteques no era considerat comercialment com a prioritari. Actualment, el volum de compres de les biblioteques representa amb prou feines l'1 % del total de les vendes del sector editorial (*Comercio interior del libro...*, 2011).

Assumit aquest punt, es va plantejar a diferents interlocutors l'existència del projecte de la plataforma i es va passar a una segona fase en què es van treballar els diferents models de negoci proposats, moltes vegades, pels mateixos responsables bibliotecaris. Cal assenyalar un aspecte molt important: ara com ara no disposem d'un únic model de contracte de compra, subscripció, etc., i en funció de l'editorial, s'ha treballat un model adaptat a cada situació.

Existien, per la part bibliotecària, dos punts de partida bàsics:

- L'e-book hauria de poder descarregar-se —es desestimava la simple consulta en línia a la plataforma del proveïdor—. Es va considerar que la lectura a través d'una pantalla d'ordinador i dins de la plataforma de l'editorial no aportava cap nou valor al servei i que els textos adquirits per les biblioteques necessiten la tecnologia de la tinta electrònica perquè són documents d'extensió mitjana. A més, en les condicions actuals, la lectura per *streaming* suposa renunciar a la lectura en qualsevol lloc i en qualsevol situació ja que requereix d'una connectivitat territorialment completa i de qualitat que avui per avui, no pot ser garantida.
- Cal poder garantir algun tipus d'accés permanent a la biblioteca.
- Es desestimava, en principi, la llicència d'accés basada en pagament anual o per paquets.

En una negociació, és clar, no es pot partir de condicions irrenunciables, i poc a poc s'ha anat adaptant la posició inicial per fer front a les necessitats que s'havien de cobrir.

4.1 Compra o llicència?

No és una consideració fútil. El 2009 es van publicar a Espanya 110.205 títols, 85.000 dels quals eren títols nous (*Datos globales de la edición...*, 2011b). Actualment hi ha a Espanya un total de 414.727 títols vius (*El sector editorial.*, 2010). En conseqüència, resulta totalment insostenible per a les biblioteques pagar cada any l'accés a una part d'aquests llibres i l'any següent mantenir aquest accés i sumar el cost de l'accés a nous títols. El model de la llicència, consolidat en el mercat editorial acadèmic, parteix d'unes característiques singulars que difícilment són aplicables, per mera translació, al camp de la lectura pública:

- El model acadèmic té el seu punt fort en les bases de dades i les revistes científiques. Les bases de dades s'actualitzen i aquesta actualització del contingut justifica la subscripció. A la revista, d'altra banda, s'hi accedeix mitjançant subscripció, exactament igual a la subscripció en paper. Una novel·la, en canvi, no modifica ni actualitza el seu contingut al llarg dels anys; per això es fa difícil pensar en un pagament plurianual per mantenir-la en el catàleg.
- Les col·leccions de llibres electrònics acadèmics no creix de manera exponencial com sí ho fan les col·leccions adreçades al públic en general. No ens podem ni imaginar el cost que suposaria l'accés total a la col·lecció dels grans grups editorials espanyols.
- El nombre de proveïdors del món acadèmic és relativament petit. Són, pel cap alt, de 10 a 15 editorials les que reuneixen la major part de la informació necessària per satisfer les necessitats del món acadèmic. En el camp de la biblioteca pública, el nombre d'editors tendeix a l'infinit. Sí que hi ha 4 o 5 grans grups editorials però després li segueixen una plèiade de mitjanes o petites editorials els fons de les quals són necessaris per a la biblioteca pública (vegeu sinó el [Mapa-metro editorial 2010](#) de l'edició espanyola). Per tant, si als documents de cada editorial s'hi accedís a través de cadascuna de les plataformes editorials, la confusió seria màxima per a l'usuari, deixant de banda les qüestions d'interoperabilitat que s'haurien de resoldre i que en molts casos comportarien més despeses en gestió que en l'adquisició de documents. És cert que en el futur hi haurà també a Espanya agregadors de continguts dirigits a biblioteques, però de moment no existeixen.

Es podria argumentar que el que s'entreveu és el famós pas de la compra de la propietat a la compra de l'accés i que mercats més madurs, com l'acadèmic, ja ofereixen solucions per conservar l'accés als anys pagats. En el cas de les revistes (i duent-ho a l'extrem, el cas de les bases de dades), té sentit garantir l'accés als anomenats *backfiles* (els anys pagats d'una subscripció d'una revista, per exemple). En el cas dels llibres sembla que això tindria poc sentit, la novel·la és la mateixa ara que d'aquí a 20 anys: o es té accés pagant cada any o es té accés perquè s'ha comprat i és propietat de la biblioteca.

4.2 Compra per paquets o títols a la carta?

En alguns àmbits acadèmics, el model instaurat de compra per paquets ha començat a ser qüestionat. Si bé aquest model s'ha anat consolidant, molts autors no n'amaguen els problemes:

preus en funció del nombre d'usuaris de la institució, càlcul per lots, etc. En aquest model, el preu final no depèn tant de l'ús dels recursos com del nombre potencial d'usuaris que poden accedir-hi. Cal afegir, a més, que sovint els recursos destinats a l'adquisició dels productes de les grans editorials ha provocat la impossibilitat d'adquirir materials d'editorials mitjanes i petites (D'Agostino, 2010).

En el cas que ens ocupa, el mercat editorial pivota entre uns pocs grans grups consolidats i una gran varietat d'editors petits i mitjans, els títols dels quals resulten del mateix interès per a les biblioteques públiques. Cal poder garantir un model de negoci equilibrat que permeti a les biblioteques seleccionar, del ventall de l'oferta, els títols del seu interès. És en definitiva el model de *pick and choose* (Alonso; Cordón, 2010), és a dir, l'elecció, un a un, dels títols. Segons les nostres conclusions, en aquest model d'elecció un a un, el preu s'hauria de basar en una fórmula en la qual el pes del públic potencial (astronòmic en termes de biblioteques públiques) sigui menystingut per l'ús real o la disponibilitat que es fixi.

4.3 Accés il·limitat o restringit a còpies disponibles

La majoria de proveïdors del món acadèmic no posa problemes en llicenciar en base al nombre d'usuaris ni a permetre un accés il·limitat als articles d'una revista o una base de dades. En els llibres electrònics d'algunes editorials científiques (com NetLibrary) ja s'imposen, però, restriccions per limitar l'accés simultani.

En el nostre cas es van tenir en compte diversos aspectes, el nombre d'usuaris potencials de la plataforma i la necessitat de no interferir (parasitar) la venda comercial del llibre. Aquí s'hi troba una nova característica que no ens permetia emular directament els models consolidats de preus de l'edició acadèmica. Pressupostar una llicència per a un conjunt potencial de 14 milions d'usuaris és realment temerari i insuportable per als recursos públics disponibles. Per un altre costat, arribats al punt que fos possible fer-ho, es correria el perill d'alterar la cadena de venda de les obres destinades al públic en general, cosa que no passa en el mercat acadèmic. En el mercat de l'obra general, l'editorial té, en el gran públic, el seu principal i més gran client, no en el sector bibliotecari i com és sabut, el préstec de llibres en biblioteques públiques no comporta que els ciutadans deixin de comprar llibres. De fet, l'últim estudi *Hábitos de lectura y compra de libros en España 2010* constata que només el 27,9 % dels enquestats afirmava haver anat a una biblioteca en els darrers dotze mesos. D'aquest percentatge, el 77,8 % declarava haver anat a una biblioteca pública. A més, l'accés al llibre en paper a les biblioteques està restringit pel total d'exemplars disponibles, en conseqüència, la població no pot accedir al mateix document i al mateix temps. I segons l'*Informe sobre el sector editorial español: año 2009* la compra és la via principal d'accés als llibres llegits (48 %), el regal representa el 21,1 %, el préstec d'amics i coneguts el 18,6 % i només un 5,3 % dels llibres que es llegeixen procedeixen de les biblioteques.

En el cas hipotètic que per a una novetat editorial s'aconseguís, ni que fos a preu d'or, una llicència sense límits, i per tant amb accessos simultanis il·limitats, serien els mateixos editors els qui, a la fi, imposarien la restricció al nombre de usuaris concurrents. De fet aquest problema ja es planteja en la contractació de bases de dades de les biblioteques universitàries. Quan es tracta de fer la mateixa contractació per a l'univers d'usuaris de la biblioteca pública (a la qual tothom hi té accés), els editors en primer lloc s'hi resisteixen i s'ha de negociar un nombre màxim d'usuaris simultanis.

Partint precisament d'aquesta idea, de la necessitat de disposar de límits per no parasitar la venda comercial, es va concretar una proposta similar a la que utilitzen les biblioteques que gestionen els seus fons amb Overdrive: es permeten tants préstecs simultanis com "còpies" del llibre electrònic s'han adquirit. És a dir, a partir del preu de venda del llibre electrònic es paguen tants exemplars com préstecs simultanis es volen autoritzar. D'aquesta manera es pot regular l'ús i administrar correctament el pressupost perquè a priori es coneix el preu final anual que es contracta.

Una variant que es va prendre també en consideració va ser el preu per descàrrega. Aquesta modalitat presentava un greu problema des del punt de vista de la gestió pressupostària: si l'obra tenia èxit, es corria el risc de gastar en uns mesos l'import màxim anual pressupostat per a descàrregues. Amb el preu per exemplar es pot controlar millor la despesa anual. És evident que no es pot atendre tota la demanda a la vegada però de fet, són les mateixes condicions de les biblioteques físiques i les llistes d'espera per a les obres més demandades són una incomoditat necessària.

4.4 Quin és el preu?

Partint de la base que des del món editorial no hi havia una proposta per a les biblioteques es va haver de treballar una proposta conjunta. En aquest punt hem de reflectir algunes característiques concretes, resultat de la legislació vigent:

- El llibre, a Espanya, té un preu fix.
- Les biblioteques poden beneficiar-se d'un descompte màxim de fins a un 15 %.
- La llei del llibre assimila el llibre electrònic al llibre en paper.
- El llibre electrònic tributa al tipus d'IVA general i no al tipus súper reduït com el seu homòleg en paper.

Partint d'aquestes premisses, es va apostar per pagar el mateix preu que un usuari domèstic pagaria si comprés directament en la plataforma de venda. Això hauria de possibilitar, almenys, l'accés d'un usuari. D'alguns títols se'n van seleccionar més d'una còpia en previsió del seu interès. El descompte es va negociar sobre la base dels acords tradicionals i es va haver de preveure que l'IVA a pagar seria del 18 % i no del 4 %. Pot resultar absurd però la normativa europea actual fa que si el llibre electrònic es lliura mitjançant un suport físic (un CD, una memòria USB, etc.) la tributació sigui d'un 4 % (adquirint la consideració de bé) però si, per contra, el llibre electrònic es distribueix a través de la xarxa, en aquest cas es categoritza com a prestació d'un servei i la seva tributació passa a ser del 18 %. De fet, això està passant ja amb les revistes electròniques, que tributen al 18 % mentre que la versió en paper ho fa al 4 %.

Val a dir que en algunes ocasions s'ha modificat la base de contractació per a obres concretes com, per exemple, aquelles a les quals no es podia incorporar un DRM (és el cas dels fitxers mp3). El preu negociat en aquests casos podia ser més alt i no s'hi introduïa cap límit d'usuaris.

S'ha de tenir en compte, el pagament en el futur d'una quantitat anual que representi un tant per cent sobre el pagament inicial en concepte de manteniment de les col·leccions. Això podria solucionar gran part dels problemes que en aquests moments suposa la gestió de la propietat intel·lectual de les obres en format electrònic.

4.5 Préstec o comunicació pública?: la gestió dels drets d'autor

Una qüestió prèvia al model de negoci amb les biblioteques és examinar com està la gestió dels drets d'autor entre autors i editorials. La gestió de la propietat intel·lectual de les obres digitals és més complexa, per la novetat que representa, a la que estàvem avesats. Les digitalitzacions dutes a terme dins el projecte de Google Books en són una mostra (Esteve, 2010).

Fins ara hem estat parlant de *préstec*, *compra*, etc. com veníem fent en el món del llibre en paper. La realitat és una altra molt diferent ja que la distribució de continguts a través de les xarxes informàtiques no són actes de distribució per a la gestió dels drets d'autor, sinó actes de comunicació pública, concretament actes de posada a disposició, que es regulen de manera diferent als de distribució.

Els drets d'explotació bàsics són reproducció, distribució (compra, préstec o lloguer), transformació i comunicació pública. Cadascun d'aquests drets gaudeix d'un tractament jurídic diferenciat. En el cas de l'edició tradicional, l'autor cedia a l'editor el dret de reproducció (permís per fer còpies de la seva obra) i el dret de distribució (permís per vendre còpies de les obres editades). Així, l'editor signava un contracte per un nombre concret d'exemplars i l'editor gaudia del seu dret a vendre els exemplars fins que s'exhaurissin les existències d'aquella edició, amb independència dels anys que passessin (llevat que el contracte n'estipulés algun límit).

Amb la comunicació pública no existeixen còpies de les obres, de fet només hi ha un fitxer en un servidor que es posa a disposició dels consumidors. Així, les normes de gestió dels drets, en aquest cas, tenen a veure amb el període de temps durant el qual l'editor pot posar a disposició del consumidor, per via telemàtica, aquest fitxer. Per posar un exemple: el 2010 un autor signa, amb una editorial, un contracte per a l'edició en paper i per a la versió electrònica d'una obra. Per a la versió en paper, cedirà el dret de reproducció i de distribució per a un nombre determinat d'exemplars. L'editor podrà vendre aquests exemplars fins que se li acabin i l'autor rebrà la seva remuneració en base a aquests exemplars. Per a l'edició en versió digital, caldrà negociar sobre una altra base ja que no hi ha exemplars físics sobre els quals fer cap càlcul. Així, pot ser que la

base del càlcul es determini a partir del temps explotació negociat, amb un tant per descàrrega, etc.

Actualment aquest tema està totalment obert.

Com repercuteix aquest escenari en el model de negoci d'una biblioteca? En la compra de llibres en paper no hi ha cap problema ja que els exemplars venuts per l'editorial ja són inclosos en el contracte signat en el seu moment; així, mentre l'editorial tingui exemplars, els pot vendre ja que es produeix el que s'anomena *esgotament del dret d'autor en la primera venda*: l'autor va vendre el seu dret per a aquests exemplars i se li va esgotar aquest dret per a aquesta tirada. El mateix passa en els exemplars de segona mà, etc.

En el cas de la comunicació pública, però, no s'esgota el dret per la primera venda, és a dir, una editorial ens pot vendre un llibre electrònic per Internet si té aquest dret cedit a l'editor. Si passats els anys, l'editor ja no té el dret perquè ha caducat, aquest dret retorna a l'autor i aquest podria reclamar a la biblioteca el corresponent dret de comunicació pública si aquest document el tenim en xarxa.

Aquest tema encara no està tancat entre autors i editors. Es fa difícil aconseguir acords a llarg termini perquè el model general està per definir. Per aquesta raó, els acords a què s'està arribant per proveir de continguts la plataforma, s'estan limitant en alguns casos a un màxim de dos anys, sent les dues parts conscients que es parteix de negociacions basades en la bona fe i que el model s'ha d'anar tancant a mesura que es solucionin algunes de les imperfeccions o de les indefinicions actuals del mercat.

Les quantitats econòmiques que s'estan dedicant a l'adquisició de documents electrònics són molt petites en relació a les que es realitzen en suport paper, precisament a l'espera d'un model més sòlid. Es tracta d'anar millorant el model amb el mètode d'assaig i error. En entorns més consolidats, com en el de les biblioteques anglosaxones, encara es fan ajustos en la relació comercial entre editorials i biblioteques públiques. Així, per exemple, llegíem fa poc que l'editorial HarperCollins vol limitar els préstecs dels seus llibres electrònics a les biblioteques fins a un màxim de 26 usuaris per llicència, extrapolant al món digital el que, segons ell, seria el màxim ús possible d'un llibre en paper abans del seu deteriorament físic (Bosman, 2011).

En qualsevol cas, una via que no hem d'oblidar, és la possibilitat d'incloure, en les nostres col·leccions digitals, obres que es troben en domini públic, és a dir, sense drets d'autor vigents. Actualment disposem d'un gran nombre de biblioteques digitals que recopilen aquest tipus d'obres (Turiel, 2010).

5 Conclusions

No resulta fàcil saber com evolucionarà el mercat del llibre electrònic a Espanya i en quina mesura afectarà els serveis de préstec tradicionals de les biblioteques públiques. Som de l'opinió que encara no hem arribat a la necessària massa crítica de consumidors com per poder parlar d'un mercat madur. En paraules de l'editora Carme Balcells: "El mercat del llibre electrònic està tenint molta notorietat mediàtica i molt poca, en terme de vendes" (Fernández Espinosa, 2011). Dit això, l'èxit de la introducció incipient de llibres electrònics a les biblioteques públiques espanyoles és indiscutible i ha creat noves expectatives entre els usuaris. Si a això afegim la consolidació d'un servei en línia en biblioteques anglosaxones, creiem que cal apostar per aquesta nova tecnologia, tant des del punt de vista dels usuaris de les biblioteques com de les polítiques d'impuls del mercat editorial a què estan obligades les conselleries de cultura.

De les proves dutes a terme en les biblioteques dels sistemes bibliotecaris de Madrid i Catalunya podem concloure que el futur servei ha de basar-se, no tant en la distribució d'*e-readers*, com en la posada en disposició en línia de llibres electrònics. Aquesta afirmació es basa també en les experiències dutes a terme en altres països com els Països Baixos o Alemanya. Seguint Koren (2010), la distribució d'*e-readers* a les biblioteques pot tenir sentit dins dels objectius d'alfabetització tecnològica però la nostra atenció s'ha de fixar en proporcionar continguts.

Aquests continguts podran ser distribuïts de moltes maneres, a partir de plataformes pròpies d'editors, plataformes de les biblioteques, etc. El model desenvolupat per les subdireccions de biblioteques de Catalunya i Madrid es basa inicialment en posar a disposició d'editorials i biblioteques una plataforma, comercialment neutra, que permeti realitzar el servei sense necessitat de duplicar esforços tecnològics. És més, des d'aquests dos governs autonòmics s'ha plantejat una

col·laboració en el desenvolupament del projecte amb la finalitat de generar la necessària economia d'escala i sense incrementar els costos estructurals (recursos humans, bàsicament). Es tracta de compartir amb els recursos i estructures existents.

Segurament el model proposat haurà d'anar-se adaptant a l'oferta de col·leccions i serveis. Creiem que s'entreveu la creació, a Espanya, de la figura dels agregadors que, com Overdrive, oferiran col·leccions de títols a les biblioteques per a la seva elecció. En aquesta línia de treball es troben també els nostres companys flamencs, que han trobat obstacles similars per a la posada a disposició dels seus usuaris d'obres en neerlandès i que han apostat pel desenvolupament d'una plataforma pròpia (Delaure, 2010).

La necessitat de desenvolupar una estratègia pròpia per al llibre electrònic es constata també a Finlàndia (Wigell-Ryynänen, 2010), país que reconeix que té problemes per posar a disposició dels usuaris de les seves biblioteques obres en finlandès (problemes molt semblants a la localització d'obres en castellà, català i aranès per al seu préstec en línia).

Alemanya, país del qual no sempre coneixem bé les seves iniciatives en matèria bibliotecària, disposa, des del 2007, d'un servei específic de préstec digital per a les biblioteques anomenat [DiViBib](#) de l'empresa EKZ. Actualment més de 200 biblioteques públiques disposen d'accés a més de 40.000 llibres electrònics als que es poden afegir documents del domini públic. Aquest servei s'utilitza també a les regions de parla alemanya de Suïssa. Un aspecte a destacar d'aquest projecte és que EKZ, l'empresa proveïdora té un 35 % de participació pública.

Finalment podem afegir que aquest projecte és només l'inici d'un nou servei, el desenvolupament del qual dependrà totalment del grau d'acceptació dels usuaris i de les condicions de l'oferta de les editorials, empreses amb les quals és necessari treballar de manera conjunta per desenvolupar un model estable que beneficiï ambdues parts.

En el disseny d'aquests escenaris futurs es pot preveure la coexistència de plataformes gestionades pels propis serveis bibliotecaris per gestionar documents lliures de drets o d'editorials no integrades en cap servei d'agregació amb la interconnexió de les plataformes als serveis dels agregadors que aniran apareixent.

Bibliografia

Alonso-Arévalo, J.; Cordon-García, J. (2010). "Las políticas de adquisición de libros electrónicos en bibliotecas: licencias, usos y derechos de autor", 2010. V *Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas*, Gijón, 3, 4 y 5 de noviembre de 2010.

<http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/15059/1/Las_pol%c3%adticas_de_adquisici%c3%b3n_de_libros_electr%c3%b3nicos.pdf>. [Consulta: 01/03/2011].

Álvarez, J.; Vives, J. (2009). "Las políticas internacionales de digitalización y su desarrollo en España". Vives, J. (coord.). *Digitalización del patrimonio: Archivos, bibliotecas y museos en la red*. Barcelona: Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya.

Arbizu Pérez, A.; Urkia Etxabe, A. (2010). "El libro electrónico en la Red de Bibliotecas Municipales de Donostia-San Sebastián: primeros pasos, desafíos, oportunidades". V *Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas*, Gijón, 3, 4 y 5 de noviembre de 2010.

<<http://travesia.mcu.es/portaln/jspui/bitstream/10421/4947/1/AnaArbizu.pdf>>. [Consulta: 01/03/2011].

Benhamou, F.; Guillon, O. (2010). "Modèles économiques d'un marché naissant: le livre numérique. CP-2010-2. = Economic Models in a Growing Market: The Electronic Book". *Culture prospective*, juin 2010. <<http://www2.culture.gouv.fr/culture/deps/2008/pdf/cp-livrenumerique-2010-2.pdf>>. [Consulta: 01/03/2011].

Bosman, J. (2011). "A limit on vending e-books". *The New York Times*. 27 February 2011. <<http://mediadecoder.blogs.nytimes.com/2011/02/27/a-limit-on-lending-e-books/?partner=rss&emc=rss>>. [Consulta: 01/03/2011].

Bustamante i Giral, G.; Cobo Barri, E.; Gabaldà Azofra, J.; Portús i Vinyeta, M. D.; Vives i Gràcia, J. (2010). "Polítiques del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya per digitalitzar la cultura". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, juny, núm. 24. <<http://www.ub.edu/bid/24/bustamante1.htm>>. [Consulta: 29/03/2011].

Byrne, G. (2010). "South Dublin County Libraries: digital book service, expanding the reading experience". *Naple Forum Newsletter*.
<http://naple.mcu.es/sites/naple.mcu.es/files/newsletters/nn2010_0.pdf>. [Consulta: 01/03/2011].

Capdevila, A.; Gabaldà-Zofra, J.; Palomera, M.; Vives, J. (2010). "Prova pilot per a la incorporació de llibres electrònics (ebooks) a les biblioteques públiques del Sistema de Lectura Pública de Catalunya". *12es Jornades Catalanes d'Informació i Documentació*, 19-20 May 2010. Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya.
<http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/15217/1/Llibres_%20electronics.pdf>. [Consulta: 01/03/2011].

Comercio interior del libro en España 2009 (2010). Federación de Gremios de Editores de España (FGEE).
<http://www.federacioneditores.org/0_Resources/Documentos/Comercio_Interior_2009.pdf>. [Consulta: 01/03/2011].

Costa-Knufinke, J. (2010). "Adaptación de las editoriales españolas al libro electrónico". *El profesional de la información*, 19-1 enero-febrero: 13-20.

Coyle, K. (2003). "E-reading". *Library Journal. Net Connect Supplement*, 2003. p. 8-12.

D'Agostino, D. (2010). "Mortgaging the future of universities the e-book package way". *Teleread*. 16 January. <<http://www.teleread.com/ebooks/mortgaging-the-future-of-universities-the-ebook-package-way/>>. [Consulta: 01/03/2011].

Datos globales de la edición. Avances trimestrales (2011a). Ministerio de Cultura.
<<http://www.mcu.es/libro/MC/PEE/estadisticas/globalesTri.html>>. [Consulta: 01/03/2011].

Datos globales de la edición. Cuadros de evolución (2011b). Ministerio de Cultura. <<http://www.mcu.es/libro/MC/PEE/estadisticas/globalesEvo.html>>. [Consulta: 01/03/2011].

De Andrés-Romero, P. (2010). "El Sector editorial español". *El profesional de la información*. 19-1 enero-febrero: 5-11.

Delaure, J. (2010). "The Flemish initiative for an e-book platform". *Naple Forum Newsletter*.
<http://naple.mcu.es/sites/naple.mcu.es/files/newsletters/nn2010_0.pdf>. [Consulta: 01/03/2011].

Digitalización del libro en España: estudio (2008). Ediciona.
<http://www.ediciona.com/la_digitalizacion_del_libro_en_espana-rec-f1060.htm>. [Consulta: 01/03/2011].

Esbook.com (2010). "2010, un 4 % menos de venta de libros ¿Cuántos ebooks más?". *Esbook.com*. 5/7/2010. <<http://www.esbook.com/2010/07/05/2010-un-4-menos-de-venta-de-libros-%C2%BFcuantos-ebooks-mas/>>. [Consulta: 29/03/2011].

Espejo, A. (2009). "Una biblioteca en mis manos". *El País*, 26/02/2009
<http://www.elpais.com/articulo/semana/biblioteca/manos/elpepicul/20090226elp_ciblse_1/Tes>. [Consulta: 29/03/2011].

Esteve, A. (2010). "Análisis legal del proyecto Google books desde la perspectiva de los derechos de propiedad intelectual". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, juny, núm. 24. <<http://www.ub.edu/bid/24/esteve2.htm>>. [Consulta: 29/03/2011].

Evans, G. (2006). *ACT Public Library prepares for ebook services*.
<<http://www.alia.org.au/groups/acqnat/acquisitions/2006/act.public.library.ppt>>. [Consulta: 01/03/2011].

Fernández Espinosa, L. (2011). "Amazon empezará a vender libros electrónicos en España este mismo año". *Lainformación.com*. 18/02/2011. <http://noticias.lainformacion.com/arte-cultura-y-espectaculos/internet/amazon-empezara-a-vender-libros-electronicos-en-espana-este-mismo-año_XnSqRAAtI8JX8RqWslU1M/>. [Consulta: 01/03/2011].

Guerzoni, F. (2010). "Crecimiento en la venta de eReaders Papyre en España". *Nuevas tecnologías: Diario digital de vanguardia*. 16 nov. 2010.
<<http://www.nuevatecnologias.com/crecimiento-en-la-venta-de-ereaders-papyre-en-espana-16-11-2010/>>. [Consulta: 01/03/2011].

Hábitos de lectura y compra de libros en España 2010 (2011). Federación de Gremios de Editores de España (FGEE); Dirección General del Libro, Archivos y Bibliotecas del Ministerio de Cultura; Conecta.

<http://www.federacioneditores.org/0_Resources/Documentos/Habitos_lectura_CompraLibros_2010.zip>. [Consulta: 01/03/2011].

Informe sobre el sector editorial español: año 2009 (2011). Federación de Gremios de Editores de España (FGEE).

<http://www.federacioneditores.org/0_Resources/Documentos/Informe_sector_editorial_esp2009.pdf>. [Consulta: 01/03/2011].

J.M. (2009) "Editoriales españolas ofrecerán best sellers en Internet para estas navidades". *El País*, 16 de octubre de 2009 <http://bibliotecas.csic.es/documents/docnoticias/ebooks_articulo.pdf>. [Consulta: 01/03/2011].

Koren, M. (2010). "E-books on the horizon in the Netherlands". *Naple Forum Newsletter*. <http://naple.mcu.es/sites/naple.mcu.es/files/newsletters/nn2010_0.pdf>. [Consulta: 01/03/2011].

El Libro Electrónico (2010). Grupo de Trabajo sobre el libro electrónico. Observatorio de la Lectura y el Libro. <http://www.mcu.es/libro/docs/MC/Observatorio/pdf/LIBRO_ELECTRONICO_2010.pdf>. [Consulta: 01/03/2011].

Ludvig, S. (2010). "5 million e-readers and 100 million e-books to be sold in 2010". *Deloitte*. <http://www.deloitte.com/view/en_HR/hr/press/hr-press-releases-en/15a195c7aaa97210VgnVCM200000bb42f00aRCRD.htm>. [Consulta: 01/03/2011].

Martín-González, J.C.; Pivetta, E. (2008). "Factores clave en el proceso de adquisición de libros electrónicos". *El profesional de la información*, julio-agosto, 174: 408-413.

McKnight, C ; Dearnley, J. ; Morris, A. (2008). "Making E-Books Available Through Public Libraries: Some User Reactions". *Journal of Librarianship and Information Science*. 40.1: 31-43.

Rodríguez, E. (2011). "La revolución silenciosa de los e-books". *SINC: Servicio de Información y Noticias Científicas*. 16.02.2011. <<http://www.agenciasinc.es/esl/Reportajes/La-revolucion-silenciosa-de-los-e-books>>. [Consulta: 01/03/2011].

El sector editorial español: datos estadísticos (2010). Federación de Gremios de Editores de España (FGEE). <<http://www.federacioneditores.org/SectorEdit/DatosEstadisticos.asp>>

Térmens i Graells, M. (2008). *L'ús de les revistes electròniques a les universitats catalanes: una anàlisi en el context del Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya*. Barcelona: CBUC.

Turiel, J. (2010). "La mania de les llistes: 100 biblioteques digitals i 'recol·lectors' de llibres electrònics". *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació*, juny, núm. 24. <<http://www.ub.edu/bid/24/turiel1.htm>>. [Consulta: 29/03/2011].

Wigell-Ryynänen, B. (2010). "E-books: not yet a Big Issue". *Naple Forum Newsletter*. <http://naple.mcu.es/sites/naple.mcu.es/files/newsletters/nn2010_0.pdf>. [Consulta: 01/03/2011].